

მთლიანი რეგიონული პროდუქტის გაანგარიშება – რეგიონებში ბიზნესის განვითარების ხელშემწყობი ფაქტორი

სახელმწიფოს მიერ ეკონომიკური (მათ შორის რეგიონული ეკონომიკური) საქმიანობის ეფექტური რეგულირებისათვის საჭიროა ზუსტი და საიმედო ეკონომიკურ-სტატისტიკური ინფორმაცია, რომელმაც ობიექტურად და ყოველგვარი მიკერძოების გარეშე უნდა ასახოს კვლავწარმოებითი პროცესების წანამდგრები, მიმდინარეობა და შედეგები. ამისათვის საჭირო გახდა შექმნილიყო მაკროეკონომიკურ მაჩვენებელთა სისტემა, რომელიც ეროვნული ეკონომიკის ძირითად ტენდენციებს და უმნიშვნელოვანეს პროპორციებს ასახავს. „მაკროეკონომიკურ მაჩვენებელთა ერთ სისტემად ინტეგრირების მიზანშეწონილობიდან გამომდინარე, შეიქმნა ეროვნულ ანგარიშთა სისტემა (ეას) და მისი განსაზღვრის მეთოდოლოგია საერთაშორისო სტანდარტებს დაექვემდებარა [1:21].

ეროვნულ ანგარიშთა სისტემა (ეას) – არსებითად ესაა საბაზრო ეკონომიკის სტატისტიკური მოდელი, რომელიც აგებულია ანგარიშების და ცხრილების სახით და რომელშიც აისახება კვლავწარმოების ყველა ეტაპი.

ცნობილია, რომ „ეროვნულ ანგარიშთა სისტემა“ (ეას) წარმოიშვა ორი სრულიად სხვადასხვა მიმართულების გამოკვლევების შედეგების შერწყმის საფუძველზე, კერძოდ, ეს იყო გამოკვლევები ეროვნული სტატის-

ტიკისა და ეკონომიკური ციკლების ანალიზის სფეროში [2:131].”

ეროვნულ ანგარიშთა სისტემა (ეას) აგებულია ერთიანი მეთოდოლოგიური პრინციპით და შეიცავს ურთიერთდაკავშირებული მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების სისტემას, რომელიც ფართოდ გამოიყენება ეკონომიკური საქმიანობის შედეგების აღრიცხვის, ანალიზის და ქვეყნის ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავებისა და შეფასებისათვის.

საქართველოს ეროვნული ანგარიშების მეთოდოლოგიურ საფუძველია გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის, ევროგაერთიანების სტატისტიკური კომისიის, ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის, მსოფლიო ბანკისა და საერთაშორისო სავალუტო ფონდის მიერ რეკომენდებული ეროვნულ ანგარიშთა 1993 წლის (SNA-93) სისტემის სტანდარტული მეთოდოლოგია.

მსოფლიო ქვეყნების უმრავლესობა ეროვნული ანგარიშების წარმოებისას იყენებს 1993 წლის მეთოდოლოგიას, თუმცა აღსანიშნავია ისიც, რომ 2009 წელს დასრულდა მუშაობა ეროვნული ანგარიშების სისტემის ახალ 2008 წლის ვერსიაზე და 2011 წლიდან იგეგმება SNA 2008 მეთოდოლოგიაზე ეტაპობრივად გადასვლის სამუშაოების დაწყება. SNA 2008-ის მეთოდოლოგია ბევრ საკითხში

იდენტურია SNA-93-ის პრინციპების და მხოლოდ რამოდენიმე საკითხში, განსაკუთრებით ფინანსური ანგარიშის ნაწილში, შეტანილია გარკვეული ცვლილებები.

განსხვავება ძირითადად შეეხება გლობალიზაციის პროცესის გავლენის გათვალისწინებას მულტინაციონალური კორპორაციების მაჩვენებლებზე. ასევე ცვლილებები შევიდა კაპიტალის ანგარიშის შედგენის მეთოდოლოგიაში. ძირითად კაპიტალში ინვესტიციებად განიხილება კვლევებსა და დამუშავებებზე გაწეული ხარჯები, რაც SNA-93-ის მიხედვით განიხილებოდა როგორც მიმდინარე ხარჯები. ასევე ცალკე იქნა გამოყოფილი ინტელექტუალური საკუთრების ცნება და დაიხვეწა მისი გაანგარიშების მეთოდოლოგია [3].

საქართველოში აქტუალური მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს ეროვნულ ანგარიშთა სისტემის რეგიონალიზაციას, რეგიონების ეკონომიკური და სოციალური განვითარების ინდიკატორების შემუშავებას და დაწერვას საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად.

ქვეყნის მდგრადი ეკონომიკური განვითარებისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება რეგიონებს შორის განსხვავებათა გამოვლენა-შეფასებას, რეგიონებში შექმნილი დისპროპორციების დაძლევის პოლიტიკის შემუშავებას; რეგიონების განვითარების ჰარმონიზაციას.

ამ ამოცანათა გადაჭრაში აქტიური როლის შესრულება შეუძლია მთლიანად რეგიონული პროდუქტის – რეგიონული ეკონომიკური განვითარების მთავარი ინდიკატორის ანალიზსა და შეფასებას. მთლიანი რეგიონული პროდუქტის გაანგარიშება

(გაზომვა) ერთ-ერთი პირველი ნაბიჯია საერთაშორისო სტანდარტების შესატყვისი რეგიონულ ანგარიშთა სისტემის შესაქმნელად. რეგიონული პროდუქტის აღრიცხვა და ანალიზი შეიძლება აქტიურად გამოვიყენოთ რეგიონებში ეკონომიკური რეგულირებისათვის.

რეგიონებში ეკონომიკური რეგულირებისათვის, საჭიროა გაფართოვდეს მაკროეკონომიკური სტატისტიკური აღრიცხვა რეგიონების დონეზე. საქართველოს რეგიონული პირობებისა და თავისებურებების გათვალისწინებით უნდა გარდაიქმნას და დაიხვეწოს რეგიონული სტატისტიკური აღრიცხვა-ანალიზის პროცესი, მაჩვენებელთა (ინდიკატორთა) სისტემა, რეგიონული სტატისტიკური სამსახურების საქმიანობა, გაფართოვდეს მათი უფლება-მოვალეობანი, ტექნიკური ბაზა, ფინანსური შესაძლებლობანი. არსებით გაუმჯობესებას მოითხოვს სტატისტიკური მენეჯმენტი.

ამჟამად, მთლიანი რეგიონული პროდუქტის სტატისტიკური აღრიცხვა, ანალიზი, შეფასება საქართველოში არ ხორციელდება. გამონაკლისს წარმოადგენს ქ. თბილისი. რა პრობლემებთანაა დაკავშირებული მრპ-ის გაანგარიშება ამაზე ქვემოთ გვექნება საუბარი.

ეროვნულ ანგარიშთა სისტემის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ეკონომიკურ მაჩვენებელს წარმოადგენს მთლიანი შიდა პროდუქტი, რომელიც ქვეყნის ტერიტორიის შიგნით წარმოებული საბოლოო საქონლისა და მომსახურების საბაზრო ფასებში გამოხატული მთლიანი ღირებულებაა.

ეროვნულ ანგარიშთა საერთაშორისო სისტემისა და მეთოდოლოგიის მიხედვით, ეროვნული მშპ საბაზრო ფასებით გაიანგარიშება სამი სხვადასხვა მეთოდით: წარმოების მეთოდით; საბოლოო გამოყენების (მოხმარების) მეთოდითა და განაწილების (შემოსავლების) მეთოდით [4:9].

1. წარმოების მეთოდი:

მთლიანი შიდა პროდუქტი, როგორც ქვეყნის ეკონომიკურ ტერიტორიაზე დროის შესაბამის მონაკვეთში ეკონომიკის რეზიდენტი ერთეულების მიერ (ეკონომიკური საქმიანობის სხვადასხვა სახეებში) შექმნილი მთლიანი დამატებული ღირებულებების ჯამს დამატებული გადასახადები პროდუქციაზე და იმპორტზე (დღგ, აქციზი და საბაჟო გადასახადი) მინუს სუბსიდიები პროდუქტებზე.

გაანგარიშების სქემა:

საქმიანობის სახეობების მიხედვით პროდუქციის (საქონლისა და მომსახურების) მთლიანი გამოშვება საბაზისო ფასებში

-

საქონლისა და მომსახურების გამოშვებისათვის გამოყენებული შუალედური მოხმარება

=

მთლიანი შიდა პროდუქტი საბაზისო ფასებში

+

გადასახადები პროდუქციაზე და იმპორტზე

-

სუბსიდიები პროდუქტებზე

=

მთლიანი შიდა პროდუქტი საბაზრო ფასებში.

2. გამოყენების (მოხმარების)

მეთოდი:

მთლიანი შიდა პროდუქტის გაანგარიშება დანახარჯების მეთოდით ეფუძნება ეკონომიკის რეზიდენტი ერთეულების მიერ მიმდინარე პერიოდში გაწეული დანახარჯების გამოთვლას.

გაანგარიშების სქემა:

შინამეურნეობების სამომხმარებლო ხარჯები

+

შინამეურნეობების მომსახურე არაკომერციული ორგანიზაციების მიერ გაწეული მომსახურება

+

სახელმწიფო მართვის ორგანოების მიერ გაწეული კოლექტიური (სახელმწიფოს მართვა, თავდაცვა, საზოგადოებრივი წესრიგისა და უსაფრთხოების დაცვა) და პერსონალური (განათლებისა და ჯანდაცვის) მომსახურება

+

ძირითადი კაპიტალის მთლიანი ფორმირება

+

მატერიალური საბრუნავი საშუალებების მარაგების ცვლილება

=

მთლიანი შიდა ხარჯები საბაზრო ფასებში

+

საქონლისა და მომსახურების ექსპორტი

-

საქონლისა და მომსახურების
იმპორტი

=

მთლიანი შიდა პროდუქტი
საბაზრო ფასებში.

3. შემოსავლების (განაწილების)

მეთოდი:

მთლიანი შიდა პროდუქტის გა-
ანგარიშება შემოსავლების მეთოდით
ემყარება იმ ინსტიტუციური ერთეუ-
ლების შემოსავლების ჯამს, რომლე-
ბიც უშუალოდ მონაწილეობენ სა-
ქონლისა და მომსახურების შექმნაში
მოცემული პერიოდის განმავლობაში.

გაანგარიშების სქემა:

შემოსავალი დასაქმებიდან და-
რიცხული ხელფასისა და დანამატე-
ბის სახით (ხელფასზე დარიცხული
გადასახადების ჩათვლით)

+

თვითდასაქმებიდან მიღებული
შერეული შემოსავალი

+

კომპანიების მიერ ეკონომიკური
საქმიანობიდან მიღებული მთლიანი
მოგება

+

გადასახადები წარმოებასა და
იმპორტზე

-

სუბსიდიები წარმოებასა და
პროდუქტებზე

=

მთლიანი შიდა პროდუქტი
საბაზრო ფასებში.

მთლიანი შიდა პროდუქტის გა-
ანგარიშების ზემოთ აღნიშნული მე-
თოდები სხვადასხვა ქვეყანაში გამო-
იყენება დიფერენცირებულად, რო-

გორც მთლიანი ეროვნული შიდა
პროდუქტის, ასევე რეგიონების
მთლიანი პროდუქტის განსაზღვრი-
სათვის [5:44].

სხვადასხვა მეთოდებით გაანგა-
რიშებული მთლიანი შიდა პროდუქ-
ტის მოცულობები შეიძლება ერთ-
მანეთს არ ემთხვეოდეს, რადგან მათი
ინფორმაციული წყაროები განსხვავე-
ბულია, განსხვავება აისახება სტრი-
ქონში „სტატისტიკური განსხვავება“.

მთლიანი შიდა პროდუქტის გა-
ანგარიშება წარმოების მეთოდით
ეფუძნება ეკონომიკურ საქმიანობათა
სახეების საქართველოს ეროვნულ
კლასიფიკატორს (სეკ 001-2004), რო-
მელიც შემუშავებულია ეკონომიკუ-
რი საქმიანობის სახეების კლასიფი-
კატორის ევროპული სტანდარტის
NACE rev.1.1 ბაზაზე.

საერთაშორისო მეთოდოლოგიის
რეკომენდაციების გათვალისწინებით
ეკონომიკური ოპერაციები აღირიც-
ხება დარიცხვის მეთოდით მათი
განხორციელების მომენტისათვის
არსებულ მიმდინარე საბაზრო
ფასებში.

ეროვნულ ანგარიშთა (SNA-93)
სისტემით რეკომენდებულია მშპ-ის
რეალური ზრდის ინდექსის კვარტა-
ლური პერიოდულობით გაანგარი-
შება. ამასთან, რეალური ზრდის მაჩ-
ვენებელი გაიანგარიშება წინა წლის
შესაბამისი პერიოდის მიმართ მუდ-
მივ ფასებში გაანგარიშებული მთლი-
ანი შიდა პროდუქტის მონაცემების
საფუძველზე [6].

მშპ-ის მუდმივ ფასებში გადაყვა-
ნა ჯერ-ჯერობით ხდება მხოლოდ
წარმოების მეთოდით გაანგარიშებუ-
ლი მაჩვენებლების მიხედვით ორმა-
გი დეფლირების გზით, რაც ხორცი-
ელდება ფასების შესაბამისი ინდექ-

სების მეშვეობით, საქმიანობის სახეების მიხედვით მთლიანი გამოშვებისა და შუალედური მოხმარების ცალ-ცალკე დეფლირებით და შემდეგ მათი სხვაობის გამოთვლით.

მთლიანი შიდა პროდუქტის ანგარიშებისას გამოიყენება შემდეგი მონაცემთა წყაროები:

ბიზნეს სტატისტიკის კვარტალური და წლიური გამოკვლევები. მონაცემთა ბაზები ყოველკვარტალურად მუშავდება ეროვნულ ანგარიშთა სისტემისათვის საჭირო ფორმატით, რის საფუძველზეც იანგარიშება პროდუქციის მთლიანი გამოშვებები 45 სახის საქმიანობის მიხედვით დაუკვირვებადი ეკონომიკის გათვალისწინებით;

შინამეურნეობების კვარტალური კვლევის მონაცემები. ყოველკვარტალურად მუშავდება დასაქმებულთა და შინამეურნეობების საბოლოო მოხმარების მონაცემთა ბაზები ეროვნულ ანგარიშთა სისტემისათვის საჭირო ფორმატით.

ფასების სტატისტიკის მონაცემები მწარმოებელთა და სამომხმარებლო ფასების შესახებ დეფლირების განხორციელების მიზნით;

სოფლის მეურნეობის სტატისტიკის სამმართველოს კვარტალური და წლიური გამოკვლევის მონაცემები სოფლის მეურნეობის სფეროში შექმნილი დამატებული ღირებულების გასაანგარიშებლად;

ეროვნული ბანკის მონაცემები:

კომერციული ბანკების ყოველთვიური მონაცემები შემოსავლებისა და ხარჯების შესახებ, რის საფუძველზეც იანგარიშება კომერციული ბანკების გამოშვება.

ეროვნული ბანკის ყოველთვიური მონაცემები შემოსავლებისა და ხარჯების შესახებ, რის საფუძველზეც იანგარიშება ეროვნული ბანკის გამოშვება.

აღნიშნულ წყაროებზე დაყრდნობით იანგარიშება ფინანსური შუამავლობის მომსახურების არაპირდაპირი შეფასების მაჩვენებელიც.

ქვეყნის საგადასახდელო ბალანსის მონაცემები;

სადაზღვევო კომპანიების ყოველკვარტალური მონაცემები, რის საფუძველზეც იანგარიშება სადაზღვევო კომპანიების გამოშვება. ეროვნული და კომერციული ბანკებისა და სადაზღვევო კომპანიების გამოშვების შეჯამებით მიიღება საფინანსო შუამავლობის სექტორის გამოშვება.

ფინანსთა სამინისტროს ყოველთვიური მონაცემები (ნაერთი, სახელმწიფო და თვითმმართველი ერთეულების ბიუჯეტების შემოსულობების (გადასახადის სახეების მიხედვით) და გადასახდელების (ფუნქციონალური და ეკონომიკური კლასიფიკაციის მიხედვით)), რომელთა დამუშავებით მიიღება სახელმწიფო მმართველობის სექტორის მთლიანი გამოშვება; აგრეთვე გადასახადები პროდუქციაზე და იმპორტზე (დღგ, აქციზი და საბაჟო გადასახადი) [3].

საქართველოს მთლიანი შიდა პროდუქტის ნომინალური ღირებულება 2008 წლისთვის 19075 მილიონ ლარს შეადგენდა; 2009 წლისათვის 17986 მილიონ ლარს; 2010 წლისათვის 20791 მილიონ ლარს [7]; ხოლო 2011 წლის პროგნოზით 22867 მილიონ ლარს [8].

	2009	2010	2011, I კვ
მშპ მიმდინარე ფასებში	17 986,6	20791,3	5151,8
მშპ რეალური ზრდა, %	-3,8	6,4	5,8
მშპ ერთ სულზე (მიმდინარე ფასებში), ლარი	4101,8	4686,5	-

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

მთლიან შიდა პროდუქტს (მშპ-ს) და მთლიან რეგიონულ პროდუქტს (მრპ-ს) შორის რაიმე პრინციპული სხვაობა არ არსებობს. ისევე, როგორც მშპ, მრპ-იც ეკონომიკის ფუნქციონირების შედეგია, ოღონდ რეგიონის დონეზე [9].

რეგიონის მთლიანი პროდუქტი (რმპ) განისაზღვრება, როგორც რეგიონის ეკონომიკურ რესურსთა გამოყენებით წარმოებული საქონლისა და მომსახურების ერთობლივი ღირებულება გარკვეული პერიოდისათვის. მის შემადგენლობას მიაკუთვნებენ რეგიონის შიგნით მიღებულ ყველა შემოსავლებს, მიუხედავად მუშაკთა საცხოვრებელი და საწარმოს რეგისტრაციის ადგილისა. რეგიონში შექმნილი პროდუქტის მოცულობისა და სტრუქტურის ტერიტორიული ასპექტის გამოყოფა მეურნეობის კომპლექსური განვითარებისა და უზრუნველყოფის მიზნით წარმოადგენს რეგიონის მმართველობისათვის აუცილებელ წინამდგარს მის წინაშე მდგომი ამოცანებისა და ფუნქციების შესასრულებლად.

მთლიანი რეგიონული პროდუქტი, თავისი ეკონომიკური შინაარსით, მთლიანი შიდა პროდუქტის

(მშპ) ანალოგია და წარმოადგენს მის სივრცობრივ-ტერიტორიულ ჭრილს, თვისებრივად განსხვავდება მისგან და რაოდენობრივად ნაკლებია მშპ-ზე. კერძოდ, მშპ არ მოიცავს ე.წ. ტრანსრეგიონული, ანუ სახელმწიფოებრივი ფუნქციების შესრულებასთან დაკავშირებულ შედეგებს, რომელთაც მკაცრად განსაზღვრული ტერიტორიული ჭრილი არა აქვს და რეგიონების მიხედვით არ აღირიცხება. აღნიშნულის გამო, მრპ-ის შემადგენლობაში არ შედის მშპ-ის ზოგიერთი შემადგენელი ელემენტი, რომელთაც მიეკუთვნება: ცენტრალური სახელმწიფო მმართველობა, თავდაცვა, ფულის მიმოქცევა, საგარეო ვაჭრობა და სხვ.

მაშასადამე, რაოდენობრივ და თვისებრივ განსხვავებათა მიუხედავად, მრპ და მშპ არსებითად ანალოგიური მაკროეკონომიკური ინდიკატორებია. მათ შორის არის რაოდენობრივი და თვისებრივ-სივრცობრივი განსხვავება: მშპ ეკონომიკური საქმიანობის სექტორებსა და სფეროებში ახლად შექმნილი ღირებულებების ჯამია საერთოეროვნულ, სახელმწიფოებრივ-ტერიტორიულ ფარგლებში, ხოლო მრპ უშუალოდ რეგიონების ტერიტორიაზე ახლადშექმნილი ღირებულებების ჯამია, რომლის შემადგენლობაში არ შედის საერთო-სახელმწიფოებრივი ფუნქციების შესრულებასთან დაკავშირებული საქმიანობის შედეგები.

მრპ წარმოადგენს მთლიან დამატებულ ღირებულებათა ჯამს, რომელიც საანგარიშო პერიოდში ეკონომიკური ერთეულების და რეგიონული ეკონომიკის რეზიდენტების მიერ არის შექმნილი.

რეგიონის მთლიანი დამატებითი ღირებულება, თავის მხრივ, განისაზღვრება როგორც სხვაობა პროდუქციისა და მომსახურების გამოშვებასა და შუალედურ მოხმარებას შორის. ამ მაჩვენებელთა გაანგარიშება როგორც ეროვნული ისე რეგიონულ დონეზე ერთმანეთს ემთხვევა, მაგრამ მშპ-ის რიგი ელემენტები შეუძლებელია გაანგარიშებული იქნას რეგიონულ დონეზე [10].

მრპ-ის გაანგარიშების ერთ-ერთი პრობლემა სახელმწიფო მმართველობის ორგანოების მიერ მთლიანად საზოგადოებაზე გაწეული კოლექტიურ მომსახურებათა ოდენობის განსაზღვრა, აგრეთვე ცენტრალური ბიუჯეტიდან დაფინანსებული სხვა არასაბაზრო მომსახურების სფეროში შექმნილი დამატებითი ღირებულების რეგიონული სიდიდის გაანგარიშება.

რეგიონულ დონეზე პრობლემატურია აგრეთვე ფინანსური შუამავლების (მათ შორის ბანკების) მომსახურების მოცულობის განსაზღვრა, რომელთა საქმიანობაც, როგორც წესი არ იზღუდება რომელიმე რეგიონის ფარგლებში. ასევე საგარეო ოპერაციების ნაწილშიც, რომლის შესახებაც ინფორმაციის მიღება შესაძლებელია მხოლოდ ქვეყნის მასშტაბით.

ჩვენი აზრით, ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებში (ან გუბერნატორ-რწმუნებულის სამსახურებში) უნდა შეიქმნას სტატისტიკური აღრიცხვისა და კვლევის სათანადო სამსახურები, რომლებიც ადგილობრივ და სახელმწიფო ორგანოებს უზრუნველყოფენ რეალური სტატისტიკური ინფორმაციით, რაც ხელს შეუწყობს მეცნიერულად არგუმენტირებული რეგიონული ეკო-

ნომიკური პოლიტიკის შემუშავებას და უფრო ეფექტიანს გახდის მმართველობითი ორგანოების გადაწყვეტილებებს.

ბოლო წლებში ევროკავშირი აქტიურად მუშაობს ეფექტიანობის ანალიზის კიდეც ერთ სისტემაზე, რომელსაც QPF (საჯარო ფინანსების ხარისხიანობა) ეწოდება და მნიშვნელობის გასათვლელად ჯამში 81 პარამეტრის აგრეგაციას ახდენს. ქვეყანაში არსებული მდგომარეობის კვლევა ამ ინდექსის მიხედვით, მისი საკმაო მოცულობის მიუხედავად, ფრიად საინტერესო იქნებოდა. მაგრამ, აღმოჩნდა, რომ საქართველოში არც სტატისტიკის ეროვნული სამსახური და არც რომელიმე სხვა უწყება არ ითვლის იმ პარამეტრების მნიშვნელოვან ნაწილს, რომელსაც QPF-ის კალკულაცია უნდა დაეყრდნოს. აქედან გამომდინარე, დღის წესრიგში დგება კიდეც ერთი სისტემური ამოცანა – ქვეყანაში ევროსტანდარტების შესაბამისი სტატისტიკის წარმოება.

მრპ გაანგარიშების მეთოდოლოგია

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მრპ-ის მოცულობა, ისევე როგორც მშპ-ის მოცულობა, შეიძლება გაანგარიშებული იქნას შემდეგი სამი მეთოდით:

წარმოების მეთოდით (როგორც მთლიანი დამატებითი ღირებულების ჯამი);

საბოლოო მოხმარების მეთოდით (როგორც საბოლოო მოხმარების ელემენტების ჯამი);

განაწილების მეთოდით (როგორც პირველადი შემოსავლების ჯამი).

1. წარმოების მეთოდით გაანგარიშებისას მრპ გამოითვლება ყველა

საწარმოო რეზიდენტი-ერთეულის მთელი დამატებითი ღირებულების შეჯამების გზით მცირე შესწორების შეტანით. ეს საწარმო რეზიდენტი-ერთეულები ჯგუფდება დარგების ან სექტორების მიხედვით. მოცემული მეთოდით შესაძლებელია მრკ-ში ცალკეული მწარმოებლების, დარგებისა და ეკონომიკის სექტორების წვლილის შეფასება.

საქონლისა და მომსახურების წარმოების მიხედვით შესაძლებელია მრკ-ის გაანგარიშება სხვადასხვა მეთოდით:

მრკ საბაზრო ფასებში ტოლია პროდუქტებისა და მომსახურების საერთო გამოშვებას (სგ) ძირითად ფასში, გამოკლებული შუალედური მოხმარების საერთო ღირებულება (შმ), მიმატებული დამატებითი ღირებულების გადასახადი (დღგ) და წმინდა გადასახადები იმპორტზე (წგი).

$$\text{მრკ} = \sum_{\text{სგ}} - \sum_{\text{შმ}} + \sum_{\text{დღგ}} + \sum_{\text{წგი}}$$

მთლიანი რეგიონული პროდუქტი საბაზრო ფასებში ტოლია ეკონომიკის დარგებში წარმოებული დამატებულ ღირებულებათა ჯამის საბაზრო ფასებში ე.ი. პროდუქტებზე და იმპორტზე წმინდა გადასახადების ჩათვლით (დღგ-ს გარეშე), ამიტომ, ეკონომიკის დარგების მიხედვით მთლიანი დამატებული ღირებულება (მდღ) განისაზღვრება, როგორც სხვაობა მთლიან გამოშვებას (მგ) და შუალედურ გამოშვებას (შმ) შორის

$$\text{მდღ} = \text{მგ} - \text{შმ}$$

მრკ საბაზრო ფასებში ტოლია ეკონომიკის სექტორების მიხედვით მდღ-ის ჯამის საბაზრო ფასებში.

$$\text{მრკ} = \sum_{\text{მდღ საბაზ}}^{\text{მდღ საბაზ}}$$

მრკ მწარმოებლის ფასებში ტოლია მთლიან გამოშვებას მწარმოებლის ფასებში გამოკლებული შუალედური მოხმარების საერთო ღირებულება მყიდველის ფასებში, დამატებული გადასახადები იმპორტზე და დამატებითი ღირებულებაზე.

$$\text{მრკ} = \text{მგ_შმ} + \text{გი} + \text{გდღ}$$

2. განაწილების მეთოდი ამ მეთოდის მიხედვით. მრკ წარმოადგენს პირველადი შემოსავლების ჯამს განაწილების სტადიაზე, რომელიც ნაწილდება ეკონომიკურ ერთეულ-რეზიდენტებსა და საქონლისა და მომსახურების მწარმოებლებს შორის შემდეგნაირად: დაქირავებული მომუშავეების შრომის ანაზღაურების თანხა (შა), წმინდა გადასახადები წარმოებაზე (წგწ) და იმპორტზე (წგი), მთლიანი მოგება (მმ) და მთლიანი შერეული შემოსავლები (მშშ), ანუ შემოსავლები საკუთრებიდან და მეწარმეობიდან.

$$\text{მრკ} = \text{შა} + \text{წგწ} + \text{წგი} + \text{მშშ}$$

განაწილების სტადიაზე გაანგარიშებული მრკ შესაძლებლობას იძლევა გავანალიზოთ შემოსავლების სტრუქტურა და შემადგენლობა, დანახარჯები წარმოების ფაქტორების (ძირითადი კაპიტალის, სამუშაო ძალის) მიხედვით.

მრკ-ის გაანგარიშების ამ მეთოდს აქვს დამოუკიდებელი მნიშვნელობა ეკონომიკური ანალიზისათვის. ეკონომიკის დარგებსა და სექტორებში

მრპ-ის გაანგარიშებისათვის ამ მეთოდის გამოყენება იძლევა ანალიზის გაღრმავების საშუალებას და ავლენს მათი ფუნქციონირების შედეგების სპეციფიკას.

3. საბოლოო მოხმარების მეთოდით – მრპ გამოიანგარიშება, საბოლოო მოხმარების სტადიაზე, როგორც საბოლოო მოხმარების (სმ) და მთლიანი დანაზოგების ჯამი, ექსპორტისა და იმპორტის საღლოს ჩათვლით.

აღსანიშნავია, რომ მრპ-ის, ისევე როგორც მშპ-ის, სხვადასხვა მეთოდების საფუძველზე გაანგარიშება, იწვევს მათი რაოდენობრივი შეფასებების შეუსაბამობას. ამასთან, ყველა ცდომილება ძირითადად გამოწვეულია იმით, რომ სტატისტიკური მონაცემები არ იძლევა აბსოლუტურ უტყუარ ასახვას ეკონომიკური პროცესების რაოდენობრივი შედეგების შესახებ. სტატისტიკურ მონაცემებში მოცემული შეუსაბამობა აისახება სპეციალურ პოზიციაში – „სტატისტიკური ცდომილება“.

მეთოდოლოგიური თვალსაზრისით, თანხვედრა მშპ-ისა და მრპ-ის გაანგარიშების წესებს შორის გამოიხატება იმით, რომ ეკონომიკის დაკვირვებად სექტორში რეგიონის მთლიანი პროდუქტი (ანუ მშპ-ის ტერიტორიული ნაწილი) მოცემულ ტერიტორიულ დონეზე გაიანგარიშება იმავე მეთოდით, როგორც მშპ-ის გაანგარიშება ხდება ქვეყნის მასშტაბით.

მრპ-ის გადაანგარიშება მუდმივ ფასებში. ეკონომიკური ზრდის გაზომვისა და ინფლაციური პროცესების დახასიათებისათვის, მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების მოკლევადიანი პროგნოზირების, ეკონომიკაში

სტრუქტურული ცვლილებების ანალიზის და ფიზიკური მოცულობის დინამიკის შესწავლისათვის მაკროეკონომიკური მაჩვენებლები მიმდინარე ფასებში აუცილებელია გადავიყვანოთ მუდმივ ფასებში. ამავე დროს, მაჩვენებელთა დინამიკის დახასიათებისთვის საჭიროა განვსაზღვროთ ფასების გავლენა, რომელმაც ინფლაციის პირობებში შეიძლება არსებითად დაამახინჯოს წარმოდგენა რეალური ცვლილებების მოცულობის შესახებ.

მრპ-ის (მშპ-ის) შეფასება მუდმივ ფასებში წარმოებს ძირითადად ორი მეთოდით:

საანგარიშო პერიოდისათვის მონაცემთა მუდმივ ფასებში დეფლაციების გზით;

საბაზისო პერიოდისათვის საბაზისო წლის მიმდინარე ფასებში მონაცემთა ექსტრაპოლირებით შესაბამისი მაჩვენებლების ფიზიკური მოცულობის ინდექსის დახმარებით.

ასევე არსებობს მრპ (მშპ) მუდმივ ფასებში გადაფასების ორი მეთოდი. წარმოების მეთოდი და საბოლოო მოხმარების მეთოდი. წარმოების სტადიაზე გამოიყენება ორმაგი დეფლაციების მეთოდი მდდ-ის მუდმივ ფასებში განსაზღვრისათვის. ამისათვის, მთლიანი გამოშვებიდან მუდმივ ფასებში გამოირიცხება შუალედური მოხმარების ღირებულება მუდმივ ფასებში. გადაფასების ეს მეთოდი შესაძლებელს ხდის მივიღოთ მრპ-ის (მშპ-ის) რამდენადმე ზუსტი მნიშვნელობა შესაძარ ფასებში.

საბოლოო მოხმარების მეთოდის საშუალებით მრპ-ის (მშპ-ის) მუდმივ ფასებში განსაზღვრა ხდება მისი შემადგენელი კომპონენტების დაჯამებით მუდმივ ფასებში.

მრკ-ის გადანგარიშება მუდმივ ფასებში დეფლაციების მეთოდით ფასების ინდექსის დახმარებით ხდება შემდეგნაირად:

წარმოებული მრკ მიმდინარე ფასებში ($\sum q_1 p_1$) იყოფა ფასების ინდექსზე, რომელიც გამოხატავს ფასების ცვლილებას მიმდინარე პერიოდში $\left(\frac{\sum q_1 p_1}{\sum q_1 p_0} \right)$ საბაზისო პერიოდ-

თან შედარებით. გადაფასების ეს პროცედურა შემდეგნაირად გამოი-სახება [11]:

$$\frac{\sum q_1 p_1}{\frac{\sum q_1 p_1}{\sum q_1 p_0}} = \sum q_1 p_0$$

სადაც, $\sum q_1 p_1$ – წარმოებული მრკ მიმდინარე ფასებში (q_1 – პროდუქციის რაოდენობა საანგარიშო პერიოდში; p_1 – ფასები მიმდინარე პერიოდში).

$$\left(\frac{\sum q_1 p_1}{\sum q_1 p_0} \right) - \text{ფასების ინდექსი;}$$

$\sum q_1 p_0$ – მრკ-ის საერთო ღირებულება მუდმივ ფასებში.

რეგიონული პროდუქტი, ისევე როგორც შიგა პროდუქტი, იქმნება ეკონომიკის დაკვირვებად და დაუკვირვებად (აღურიცხავ) სექტორებში. მათი ერთობლივი რაოდენობა (ჯამი) წარმოქმნის შესაბამისად მთლიან რეგიონულ პროდუქტს და მთლიან შიდა პროდუქტს. დაკვირვებად სექტორში რეგიონის მთლიანი პრო-

დუქტის გაანგარიშების პრინციპები, მეთოდები და პროცედურები არსებითად, იმ მეთოდებისა და პროცედურების ანალოგიურია, რომლებიც მშპ-ის გაანგარიშებისათვის გამოიყენება საერთო ეროვნულ დონეზე.

მთლიანი პროდუქტი რეგიონში და ქვეყნის მთლიანი პროდუქტი, როგორც რეგიონული პროდუქტების ჯამი, მშპ-ის ანალოგიურად იქმნება ეკონომიკის ორ დაკვირვებად (აღურიცხულ) და დაუკვირვებად (აღურიცხავ) სექტორში. დაკვირვებად სექტორში შექმნილი მთლიანი პროდუქტის გაანგარიშებისათვის გამოიყენება პირდაპირი გაანგარიშების მეთოდი, ხოლო დაუკვირვებად სექტორში – შექმნილი მთლიანი პროდუქტის სიდიდე გაიანგარიშება არაპირდაპირი მეთოდის გამოყენებით [12:16]. არაპირდაპირი შეფასების მეთოდი მრავალ პირობითობასთან და სირთულესთან არის დაკავშირებული, რაც განსაკუთრებულ სიმძნელებს წარმოქმნის რეგიონების დონეზე.

საქართველოს მთლიანი რეგიონული პროდუქტის გაანგარიშების მეთოდიკა თავის ნაშრომებში ნათლად და ზუსტად აქვს ჩამოყალიბებული ცნობილ ქართველ მეცნიერ-ეკონომისტს, რეგიონალისტს დ. მოურავიძეს [13:134], რომელსაც ვეთანხმებით და ვიზიარებთ მის მოსაზრებებს, რომ საქართველოში, დღევანდელ ეტაპზე არსებული რეგიონული რეალიების გათვალისწინებით, რეგიონის მთლიანი პროდუქტისა და ქვეყნის მასშტაბით ერთობლივი მთლიანი რეგიონული პროდუქტის გაანგარიშებისათვის, პრიორიტეტი წარმოების მეთოდს უნდა მივანიჭოთ. „საქართველოს პირობების გათვალისწინებით, ამჟამად,

ქვეყნის მთლიანი რეგიონული პროდუქტის გაანგარიშება ყველაზე მეტად მიზანშეწონილია განხორციელდეს ე.წ. „წარმოების მეთოდის“ გამოყენებით მთლიანი შიდა პროდუქტის ანალოგიურად” [13].

EVGENI BARATASHVILI
NODARI GRDZELISHVILI

**CALCULATION OF GROSS
REGIONAL PRODUCT -
CONTRIBUTING FACTOR TO
BUSINESS DEVELOPMENT IN
REGIONS**

S u m m a r y

The paper discusses the importance of calculation of Gross Regional Product as a contributing factor to business development in regions. It is indicated how a great importance has been attached to the calculation of the Gross Regional Product for the sustainable economic development, for overcoming the created disproportion in the regions and for harmonization of regional development.

It is indicated that there is no essential difference between Gross Domestic Product (GDP) and Gross Regional Product (GRP). GRP as well as GDP is the outcome of economic functioning but only on the regional level.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Кулагина Г.Д. Национальное шѐтаводство М «финансы и статистика» 1997 ст. 21.

2. Петер Фон Липпе. Экономическая статистика. Издательство FCY ФРГ 2006.
www.geostat.ge.
3. ასლამაზიშვილი ნ, ეროვნულ ანგარიშთა სისტემა. თბ., 1997.
4. Гранберг А., Зайцева Ю. Производство и использование валового регионального продукта: межрегиональные сопоставления. Российский экономический журнал 2002, №10.
5. დეტალური მეთოდოლოგია იხილეთ ბმულის საშუალებით <http://unstats.un.org/unsd/sna1993/toc/top.asp>.
6. www.geostat.ge.
7. ძირითადი მონაცემებისა და მიმართულების დოკუმენტი 2011-2014 წლებისათვის.
8. სულავა ნ. მშპ რეგიონული სიდიდის გაანგარიშების მეთოდის და ანალიზის საკითხები, III საერთაშორისო კონფერენციის მოხსენებათა კრებული. ქუთაისი, 1999.
9. Гранберг А., Маскатова И., Заицев И. Валовой региональный продукт как индикатор дифференциации экономического развития регионов, вопросы статистики, 1998.
10. Экономическая статистика. Под редакции И.Иванова. М. Инфа, 1998.
11. ბერიძე თ., წაქაძე რ. დაუკვირვებადი ეკონომიკა და მისი გაზომვის მეთოდები. ჟ. „სოციალური ეკონომიკა“, 2003, #2.
12. მოურავიძე დ. საქართველოს რეგიონული პროდუქტის გაანგარიშების მეთოდოლოგია, თბ., 2003.